

Spis treści

Wstęp	3
-------------	---

Część pierwsza. Ochrona wartości kulturowych

I. Pojęcia i zakres ochrony	7
1. Pojęcia ogólne	7
2. Zasoby wartości kulturowych	14
2.1. Przyroda i krajobraz naturalny (przyrodniczy)	15
2.2. Dobra kultury	16
2.3. Krajobraz kulturowy	18
3. Waloryzacja zasobów	19
4. Zakres ochrony i ingerencji	21
II. Zarys rozwoju pojęcia ochrony	26
1. Wstęp	26
2. Ochrona i konserwacja zabytków	26
2.1. Od starożytności do baroku	27
2.2. Sentymentalizm i romantyzm	30
2.3. Historyzm	35
2.4. Współczesne poglądy i kodyfikacja ochrony zabytków	39
2.5. Ochrona i konserwacja zabytków w Polsce	44
3. Ochrona krajobrazu	53
3.1. Ochrona i rewaloryzacja zespołów miejskich	53
3.2. Ochrona krajobrazu otwartego i zielonego	58
4. Ochrona przyrody	62

III. Środki działania	65
1. Badania naukowe	65
2. Projektowanie i realizacja prac	66
3. Aparat nadzoru i ochrony	67
4. Praktyka	68
5. Zrównoważony rozwój	71
6. Nowe pojęcia konserwatorskie	73

Część druga. Konserwacja obiektów architektury i detalu artystycznego

I. Konserwatorstwo	77
1. Podstawy teoretyczne i zawodowe	77
1.1. Podstawy zawodowe w architekturze	77
1.2. Ogólne poglądy i tendencje konserwatorskie	79
1.3. Zasady konserwacji spuścizny kulturowej	81
2. Struktura konserwatorstwa	84
3. Rola społeczno-ekonomiczna zabytków	88
3.1. Użytkowanie na potrzeby mieszkalnictwa	89
3.2. Użytkowanie na potrzeby gospodarki	90
3.3. Użytkowanie zabytków na potrzeby kultury i rekreacji	91
II. Praktyka konserwatorska	92
1. Rodzaje i zakres prac	92
1.1. Architektura	92
1.2. Dzieła sztuki i detal artystyczny	94
2. Ograniczony zakres prac	96
2.1. Zabezpieczenie	96
2.2. Odstonięcie	96
2.3. Rekompozycja (anastyloza)	101
2.4. Konserwacja	104
3. Rozszerzony zakres prac	107
3.1. Restauracja	107
3.2. Przemieszczenie	109
3.3. Reintegracja	110
3.4. Integracja	114

3.5. Odbudowa	116
3.6. Restytucja	119
4. Prace pozakonserwatorskie	124
4.1. Rozbudowa	124
4.2. Kopia – rekonstrukcja – imitacja	128
5. Formy współczesne w konserwacji architektury	130
6. Ekspozycja i percepcja form niepełnych	138
III. Technologia i zasady prac konserwatorskich w budownictwie	148
1. Elementy konstrukcyjne	149
1.1. Grunt i fundamenty	149
1.2. Mury i filary	160
1.3. Izolacje i osuszanie murów	167
1.4. Stropy i sklepienia	172
1.5. Schody	178
1.6. Konstrukcje drewniane	178
1.7. Pokrycia dachów i hełmów	187
1.8. Konstrukcje żelazne	191
1.9. Konstrukcje żelbetowe	192
1.10. Rusztowania i prowizoryczne zabezpieczenia	192
2. Elementy wykończeniowe	194
2.1. Tynki	194
2.2. Narzuty, sztablatury i sztukaterie	196
2.3. Stolarka	198
2.4. Ślusarka i okucia	199
2.5. Oszklenia	200
2.6. Podłogi i posadzki	201
2.7. Faktura i malowanie	202
3. Faktura i kolorystyka w architekturze	206
3.1. Średniowiecze	207
3.2. Czasy nowożytne	221
3.3. Historyzm i nowoczesność	223
4. Inne prace specjalne	223
4.1. Przemieszczanie budowli	223
4.2. Konserwacja ruin	230

IV. Metodologia prac konserwatorskich	241
1. Dokumentacja naukowa	242
1.1. Inwentaryzacja	242
1.2. Studia historyczne	246
1.3. Prace badawcze	247
1.4. Nieniszczące metody badań	253
2. Wnioski konserwatorskie i program użytkowy	256
3. Dokumentacja projektowa	257
4. Wykonawstwo konserwatorskie	259
4.1. Kwalifikacje wykonawców	260
4.2. Organizacja pracy	260
4.3. Dokumentacja prac	261
V. Wybrane zagadnienia konserwacji detalu i wystroju plastycznego	262
1. Malarstwo ściennie	262
1.1. Badania	262
1.2. Konserwacja	263
1.3. Retusze i uzupełnienia	263
1.4. Przenoszenie	266
2. Polichromia na kamieniu	267
3. Malarstwo na płótnie	268
4. Malarstwo i polichromia na drewnie	269
4.1. Zniszczenia i profilaktyka	269
4.2. Konserwacja drewna	271
4.3. Stropy polichromowane	272
5. Konserwacja i restauracja rzeźby	274
6. Kamień	275
6.1. Proces zniszczeń	275
6.2. Profilaktyka	276
6.3. Konserwacja	280
6.4. Zabezpieczenia powierzchniowe	282
7. Witraże i oszklenia zabytkowe	282
8. Przedmioty metalowe i złocenia	286
8.1. Faktura wyrobów metalowych	286
8.2. Patyna	287

8.3. Korozja	288
8.4. Konserwacja	288
8.5. Złocenia	290
9. Umeblowanie	292

Część trzecia. Rewaloryzacja zabytkowych zespołów miejskich

I. Problematyka konserwatorska w zespołach urbanistycznych i architektonicznych	295
1. Pojęcia i zakres prac	295
2. Obiekty rewaloryzacji	300
2.1. Zespoły staromiejskie (ośrodki historyczne)	300
2.2. Dzielnice z drugiej połowy XIX i początków XX w. (okresu historyzmu)	302
2.3. Inne zespoły	304
3. Motywacje działania	304
4. Główne problemy procesu rewaloryzacji	311
II. Poglądy na przebudowę śródmieść	315
1. Istota i skala zagadnienia	315
2. Dotychczasowe koncepcje przebudowy śródmieść	318
2.1. Nowa zabudowa (odnowa)	319
2.2. Rewaloryzacja starej zabudowy	322
3. Przebudowy śródmieść miast w Polsce	327
3.1. Rekonstrukcje	327
3.2. Nowa zabudowa	331
3.3. Retrowersja	335
3.4. Rewaloryzacja	335
III. Prace badawcze i projektowe	336
1. Ogólne zasady prac	336
2. Poznanie zespołu	340
3. Analizy istniejących struktur	341
4. Analiza zagrożeń i kierunków rozwoju	343
5. Zakres i kierunki ochrony	344
5.1. Strefy ochrony	345
5.2. Sylwety, panoramy i wnętrza	345

6. Plany zagospodarowania przestrzennego	349
7. Plany szczegółowe i projekty rewaloryzacji	352
IV. Zagadnienia techniczne adaptacji istniejących struktur	356
1. Zagadnienia urbanistyczne	356
1.1. Komunikacja	357
1.2. Ubrojenie terenu	360
1.3. Mała architektura	361
1.4. Usługi	363
1.5. Zieleń w zabudowie staromiejskiej	366
2. Zagadnienia architektoniczne	367
2.1. Układ funkcjonalny	367
2.2. Konstrukcja	372
2.3. Komunikacja wewnętrzna	372
2.4. Wymagania przeciwpożarowe	373
2.5. Instalacje ogrzewcze	373
2.6. Instalacje sanitarne	375
2.7. Instalacje oświetleniowe	376
V. Integracja form współczesnych	379
1. Skala architektoniczna	380
2. Skala urbanistyczna	392
3. Regionalizm i kosmopolityzm zabudowy	395
VI. Zagadnienia estetyczne i kulturowe	397
1. Restytucja walorów kulturowych	397
2. Kompromis ze współczesnością	400
3. Autentyzm oblicza zespołów miejskich	402
Część czwarta. Ochrona i rewaloryzacja krajobrazu kulturowego	
I. Wprowadzenie	405
1. Uwagi wstępne	405
2. Pojęcia wprowadzające	408
3. Główne problemy projektowe	413

4. Analiza zabytkowych struktur przestrzennych	417
5. Planowanie przestrzenne jako narzędzie kształtowania i ochrony krajobrazu	421
6. Współczesne i przyszłościowe kierunki polityki krajobrazowej	424
II. Krajobraz zurbanizowany	428
1. Pojęcia	428
2. Ośrodek historyczny miasta	432
3. Zespół miejski z okresu historyzmu	439
4. Osiedla modernistyczne i obszary urbanizowane	440
III. Krajobraz otwarty	444
1. Wieś i jej przemiany	444
2. Architektura współczesna w krajobrazie otwartym	449
3. Działania ochronne i konserwatorskie w zabytkach krajobrazu otwartego	450
IV. Krajobraz zielony	452
1. Parki i ogrody – przemiany kompozycyjne	453
1.1. Ogrody średniowieczne	453
1.2. Ogrody okresu odrodzenia	455
1.3. Barokowe ogrody XVII wieku	456
1.4. Klasyczne ogrody barokowe XVIII wieku	456
1.5. Rewolucyjne przemiany stylu	457
1.6. Ogrody romantyczne	457
1.7. Historyzm, naturalizm XIX wieku	459
1.8. Parki i ogrody XX wieku	461
2. Działania ochronne i konserwatorskie w parkach i ogrodach	462
3. Architektura w krajobrazie zielonym	464
3.1. Zespoły rekreacyjne	464
3.2. Uzdrowiska	465
3.3. Kompleksy ludowych kaplic przydrożnych	466
3.4. Mała architektura	468
3.5. Cmentarze	468
3.6. Krajobraz warowny	469
4. Parki krajobrazowe	471

Część piąta. Ochrona zabytków militarnych i przemysłowych

I. Pojęcia i zakres ochrony	473
II. Architektura obronna	475
1. Pojęcia i zakres działania	475
2. Dzieje, funkcja i forma	477
2.1. Typologia i nazewnictwo	483
3. Wartości kulturowe i ich wykorzystanie	485
4. Adaptacja i konserwacja	489
4.1. Wilgoć i odwodnienie	493
4.2. Zielone dachy	496
4.3. Zieleń w ruinach	498
4.4. Likwidacja glonów, mchów i porostów na murach	499
5. Formy ochrony prawnej	501
III. Architektura przemysłowa	503

Część szósta. Wybór tekstów

Wstęp	507
1. John Ruskin: <i>The seven lamps of architecture</i> , London 1849	508
2. E. Emanuel Viollet le Duc: <i>Dictionnaire raisonné de l'architecture française</i> , Paris 1869	513
3. Camillo Boito: <i>Nasze zabytki</i> , 1886; <i>Zagadnienia praktyczne sztuk pięknych</i> , 1893	519
4. Alois Riegl: <i>Der moderne Denkmalkultus, sein Wesen und seine Entstehung</i> , Wien 1903	522
5. Max Dvořák: <i>Katechismus der Denkmalpflege</i> , Wien 1918	533
6. Max Dvořák: <i>Das Königsschloss am Wawel. Zamek królewski na Wawelu</i>	535
7. Jerzy Warchałowski: <i>W sprawie restauracji Wawelu</i>	539
8. Alfredo Barbacci: <i>Il restauro dei monumenti in Italia</i> , Roma 1956	542
9. Walter Frodl: <i>Wartościowanie zabytków, pojęcia i kryteria</i>	553
10. Józef Muczkowski: <i>Ochrona zabytków</i> , Kraków 1914	560
11. Alfred Lauterbach: <i>Pierścień sztuki</i> , Warszawa 1929	565
12. Jan Zachwatowicz: <i>Program i zasady konserwacji zabytków</i>	568
13. Ksawery Piwocki: <i>Uwagi o odbudowie zabytków</i>	572
14. Józef E. Dutkiewicz: <i>Sentymentalizm, autentyzm, automatyzm</i>	578

15. Postanowienia Międzynarodowej Konferencji w Atenach z 1931 r. (<i>Ateńska Karta Konserwacji Zabytków</i>)	585
16. Ustalenia IV Kongresu CIAM w Atenach z 1933 r. (<i>Ateńska Karta Urbanistyki, fragmenty</i>)	587
17. II Międzynarodowy Kongres Architektów i Techników Zabytków w Wenecji z 1964 r. (<i>Karta Wenecka, wyciąg</i>)	590
18. <i>Konwencja Haska</i> (wyciąg)	594
19. <i>Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego</i> , Paryż 1972	597
20. <i>Deklaracja Amsterdamska uchwalona przez Kongres Europejskiego Dziedzictwa Architektonicznego</i> (Amsterdam, 21–25 października 1975 r.)	603
21. <i>Zalecenia Komitetu Ekspertów UNESCO w sprawie kształcenia architektów-konserwatorów</i> , Pistoia 1968	605
22. <i>Instrukcja (Litterae circulares) Świętej Kongregacji do spraw Kapłaństwa dla przewodniczących konferencji episkopatów</i> (Rzym, 11 kwietnia 1971 r.) <i>w sprawie ochrony historycznego i artystycznego dziedzictwa Kościoła</i>	607
23. <i>Zalecenie dotyczące ochrony zespołów zabytkowych i tradycyjnych oraz ich roli w życiu współczesnym</i> (tzw. <i>zalecenie warszawskie</i>), Nairobi 1976	609
24. <i>Mowa Wielkiego Wodza Indian Seattle</i> z 1855 r.	617
25. Święto patronalne architektów	620
26. Wykaz aktów prawnych ochrony zabytków	622
27. Kanony architektoniczne	626

Aneksy

Literatura przedmiotu (wybór)	643
Do części pierwszej	643
Do części drugiej	643
Do części trzeciej	645
Do części czwartej	646
Do części piątej	647
Czasopisma z zakresu konserwatorstwa	647
Źródła ilustracji	648